

GEORGIAN FOUNDATION FOR
STRATEGIC AND INTERNATIONAL STUDIES

რამდენად განსაზღვრავს მმართველობის მახასიათებლები
საგარეო პოლიტიკას: რუსეთ-გელარუსის ინტეგრაციის
მაგალითი

ირაკლი ეცადაშვილი

134

ექსპერტის აზრი

საქართველოს სტრატეგიისა და საერთაშორისო ურთიერთობათა კვლევის ფონდი
GEORGIAN FOUNDATION FOR STRATEGIC AND INTERNATIONAL STUDIES

ექსპერტის აზრი

ირაკლი ეცაღაშვილი

**რამდენად განსაზღვრავს მმართველობის მახასიათებლები
საგარეო პოლიტიკას: რუსეთ-გელარუსის
ინტეგრაციის მაგალითი**

134

2020

პუბლიკაცია დაიბეჭდა ამერიკის შეერთებული შტატების საელჩოს ფინანსური მხარდაჭერით. გამოცემაში გამოთქმული მოსაზრებები ეკუთვნის ავტორებს და შეიძლება არ ასახავდეს საელჩოს თვალსაზრისს.

ტექნიკური რედაქტორი: არტემ მელიქ-ნუბაროვი

საავტორო უფლებები დაცულია და ეკუთვნის საქართველოს სტრატეგიისა და საერთაშორისო ურთიერთობების კვლევის ფონდს. წერილობითი ნებართვის გარეშე პუბლიკაციის არც ერთი ნაწილი არ შეიძლება გადაიბეჭდოს არანაირი, მათ შორის ელექტრონული ან მექანიკური, ფორმით. გამოცემაში გამოთქმული მოსაზრებები და დასკვნები ეკუთვნის ავტორს/ებს და შეიძლება არ ასახავდეს საქართველოს სტრატეგიისა და საერთაშორისო ურთიერთობების კვლევის ფონდის თვალსაზრისს.

© საქართველოს სტრატეგიისა და საერთაშორისო ურთიერთობათა კვლევის ფონდი 2020 წელი

ISSN 1512-4835

ISBN

შესავალი

პოლიჰერვისტული თეორია მნიშვნელოვანი და საინტერესოა, რადგან იგი განიხილავს დემოკრატიულ და არადემოკრატიულ ლიდერებს შორის სხვაობას საგარეო-პოლიტიკური გადაწყვეტილებების მიღებისას. მეტიც, ეს თეორია განასხვავებს არადემოკრატიული რეჟიმების ფორმებს და მათი საგარეო-პოლიტიკური ქცევის ხასიათს (Kinne 2005). ამ მხრივ ბელარუსი ძალიან საინტერესოა და მრავლისმომცემი შემთხვევაა პოლიჰერვისტული თეორიისთვის, განსაკუთრებით კი, მისი იმ ნაწილისთვის, რომელიც ეხება გადაწყვეტილების მიღებას პერსონალისტურ ავტოკრატიებში, რადგან ლუკაშენკოს ბელარუსში ლიდერის სწრაფვა, შეინარჩუნოს ძალაუფლება და პირადი პრეფერენციები, პირდაპირ აისახება საგარეო-პოლიტიკურ გადაწყვეტილებებზე.

ბოლოდროინდელი მოვლენები გვიჩვენებს, რომ ლუკაშენკო უარს ამბობს „უფროს ძმასთან“ (როგორც იგი ხშირად რუსეთს უწოდებს) ინტეგრაციის საკუთარ იდეაზე, უფრო სწორად კი – ინტეგრაციის პოლიტიკურ პუნქტებზე, რაც შესახელმწიფოებრივი სტრუქტურების ჩამოყალიბებას გულისხმობს. თავის მხრივ, რუსეთი უფრო მომთხოვნი ხდება იმ საკითხებში, რომლებიც სამოკავშირეო სახელმწიფოს ჩამოყალიბებას ეხება, მაგრამ მისი მოთხოვნები ლუკაშენკოს წითელ ხაზებს კვეთს და შედეგად სიტუაციის ღრმა კრიზისად გარდაქმნა მოაქვს.

ამ ფონზე საინტერესოა თვალი გადავავლოთ რუსეთთან ღრმა ინტეგრაციისა და სამოკავშირეო სახელმწიფოში შესახელმწიფოებრივი სტრუქტურების შექმნის მიმართ ლუკაშენკოს დამოკიდებულების ცვლილებას 90-იანი წლებიდან დღემდე. ეს საინტერესოა სამი მიზეზის გამო: პირველი – იგი პოლიჰერვისტული თეორიის ფარგლებში გადაწყვეტილების მიღების ორეტაპიანი პროცესის კარგი მაგალითია; მეორე – ასევე კარგი მაგალითია არადემოკრატიულ გარემოში (ამ შემთხვევაში – პერსონალისტურ ავტოკრატი-აში) საგარეო-პოლიტიკური გადაწყვეტილების მიღებისა; მესამე – ლუკაშენკოს შემთხვევას საკუთარი უნიკალური მახასიათებლები აქვს, რომლებიც მას განასხვავებს არადემოკრატიულ რეჟიმებში გადაწყვეტილების მიღების სხვა მაგალითებისაგან.

წინამდებარე კვლევაში შევეცდებით დავადგინოთ ლუკაშენკოს, როგორც პერსონალისტი ავტოკრატის მოქმედების ვარიან-

ტები, ალტერნატივები და, ასევე, გადანყვეტილების მიღების პროცესები 90-იან წლებში (როდესაც იგი რუსეთთან უფრო ღრმა ინტეგრაციის და ძლიერი ზესახელმწიფოებრივი სტრუქტურების შექმნის მთავარი იდეოლოგი იყო) და დღეს (როდესაც რუსეთთან რაიმე ფორმით ზესახელმწიფოებრივი ინსტიტუტების შექმნა მისთვის წითელ ხაზად იქცა). ლუკაშენკოს მაგალითზე დაყრდნობით ასევე შევეცდებით პასუხი გავცეთ მთავარ კითხვას – რამდენად განსაზღვრავს არადემოკრატიული რეჟიმი, მისი მახასიათებლები და სპეციფიკა საგარეო-პოლიტიკურ გადანყვეტილებებს?

მინტზისა და გევას (1997) მიხედვით, პოლიჰერვისტული თეორია გადანყვეტილების მიღების ორეტაპიან პროცესს გვთავაზობს. პირველ ეტაპზე გადანყვეტილების მიმღები პირები გამორიცხავენ გარკვეულ ვარიანტებს ერთ (ან რამდენიმე) განსაკუთრებით მნიშვნელოვან ასპექტზე დაყრდნობით, რომელიც ჩვეულებრივ, და ჩვენს მაგალითშიც, პოლიტიკური ასპექტია. ეს კი ნიშნავს, რომ თუ ვარიანტი საფრთხეს წარმოადგენს ლიდერის პოპულარობისთვის, ლეგიტიმურობისთვის, რეჟიმისა და/ან პოლიტიკური ძალაუფლებისთვის, იგი გამოირიცხება პირველივე ეტაპზე. გადანყვეტილების მიღების მეორე ეტაპზე ვარიანტები განიხილება სხვა ასპექტებშიც (ეკონომიკური, სტრატეგიული, სამხედრო) და დარჩენილი ვარიანტებიდან შეირჩევა ერთი, რომელიც ამცირებს რისკებს და ზრდის მოგებას.

პოლიჰერვისტული თეორიის განვითარების მიუხედავად, მცირე ყურადღება ეთმობა ამ თეორიის იმ ნაწილს, რომელიც ეხება არადემოკრატიული ლიდერების საგარეო-პოლიტიკურ გადანყვეტილებებს. ამ თემაზე ჩვენ შეგვიძლია ჩამოვთვალოთ შემდეგი ავტორები: სათჰასივამი (2003), ჯეიმსი და ჟენგი (2005) და კინე (2005). მათ შორის ჩვენთვის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია კინეს (2005) მიგნებები (და მაგალითები), რომლის თანახმადაც, ავტოკრატიული ლიდერებისთვის დამახასიათებელია შეზღუდვების განმაპირობებელი შიდა ფაქტორები – ერთი პარტია, სამხედრო ჯგუფები ან, როგორც ლუკაშენკოს მაგალითში, ლიდერის პიროვნება.

ინტეგრაციული პროცესები 90-იან წლებში

„ბელარუსის სახელმწიფოებრიობა ხურდა არაა, მაგრამ არც ხატია“, – ეს განცხადება იყო ლუკაშენკოს პირველი საარჩევნო

კამპანიის ნაწილი¹. მისი პროგრამა ასევე გვთავაზობდა პოსტსაბ-ჭოთა სახელმწიფოების გაერთიანებასა და ამ პროცესების განვი-თარებას². 1994 წელს, დამოუკიდებელი ბელარუსის პირველ პრე-ზიდენტად არჩევიდან მალევე, ლუკაშენკომ ახლო ურთიერთობები დაამყარა რუსეთის პრეზიდენტ ბორის ელცინთან და საკუთარი დაპირებების შესრულებას შეუდგა. ლუკაშენკო, ელცინთან ერთად, სამოკავშირეო სახელმწიფოს მთავარი არქიტექტორი იყო. პირველი ინტეგრაციული ნაბიჯები იყო 1995 წელს საბაჟო კავშირის ჩამოყალიბება, შემდეგ კი – რუსეთისა და ბელარუსის თანამეგობ-რობის შექმნა 1996 წელს, რომელიც სამოკავშირეო სახელმწიფოს (1999 წ.) წინამორბედი და საფუძველი გახდა. ამავდროულად აღ-სანიშნავია, რომ ზემოხსენებული ინტეგრაციული პროცესების დროს ლუკაშენკო უფრო აქტიური იყო, ვიდრე მისი რუსი კოლეგა. კონკრეტულად კი, სამოკავშირეო სახელმწიფოს ფორმის შესახებ მოლაპარაკებების დროს ბელარუსის მხარე მოითხოვდა ზესახელმ-წიფოებრივი სტრუქტურების – პარლამენტისა და აღმასრულებე-ლი ხელისუფლების (კავშირის უზენაესი საბჭო) – ჩამოყალიბებას. ეს კი პრაქტიკულად სრულიად ახალი სახელმწიფოს შექმნას ნიშ-ნავდა. ელცინი, თავის მხრივ, მზად არ იყო ასეთი რადიკალური გადანყვეტილებისთვის და ითხოვდა, რომ სამოკავშირეო სახელმ-წიფოს ქარტიის ხელმოწერა „ქვეყნის მასშტაბით მისი დებულე-ბების განხილვებამდე“ გადაედოთ³.

ეს საინტერესო შემთხვევაა საგარეო პოლიტიკის პოლი-ჰერვისტული ანალიზისთვის. რატომ გადანყვეტა ლუკაშენკომ მოეთხოვა ზესახელმწიფოებრივი ინსტიტუტების ჩამოყალიბება რუსეთთან, რომელიც გაცილებით ძლიერი იყო ეკონომიკური და სამხედრო თვალსაზრისით? შესაბამისად, სამოკავშირეო სახელმ-წიფოს დებულებების მიუხედავად, რომლებიც ადგენდნენ წევრი-ქვეყნების თანასწორობას, მაინც არ იქნებოდა მოულოდნელი, რომ პატარა ბელარუსი „უფროს ძმას“ გადაეყლაპა. იმ ვარიანტსაც თუ დავუშვებთ, რომელშიც ორივე სახელმწიფო თანასწორობის პრინ-ციპს დაიცავდა, ამ შემთხვევაშიც ბელარუსს (რომლის მოსახლეო-ბაც დაახლოებით 10-ჯერ ნაკლები იყო, ვიდრე რუსეთისა) საერთო პარლამენტში გაცილებით ნაკლები წარმომადგენლობა ეყოლებოდა. ისე ჩანს, თითქოს ლუკაშენკოს გადანყვეტილება პოლიჰერვისტუ-ლი თეორიის პირველ ეტაპზე გადანყვეტილების მიღების პრინცი-პებს არ იზიარებს, რადგან ეს საფრთხეს უქმნიდა მის პოლიტიკურ ძალაუფლებასა და რეჟიმს (Brule 2008).

თუმცა, ამ გადანყვეტილებას სხვა მხრივ უნდა შევხედოთ. 90-იან წლებში ბელარუსებისა და რუსების უმრავლესობას ჯერ კიდევ ჰქონდა საბჭოთა კავშირის ნოსტალგია და სუსტი დამოუკიდებელ სახელმწიფოთა თანამეგობრობის (დსთ) ფონზე რუსეთისა და ბელარუსის სამოკავშირეო სახელმწიფო საბჭოთა კავშირის რალაც ფორმით აღდგენის შანსი იყო. ასევე გასათვალისწინებელია ელცინის უკიდურესად არაპოპულარობა – 1999 წლის 8 დეკემბერს (მის გადადგომამდე 23 დღით ადრე) ჩატარებული გამოკითხვა აჩვენებს, რომ მოსახლეობის 89% მას არ ენდობოდა⁴. მეტიც, ელცინის იმიჯი მჭიდროდ იყო დაკავშირებული პრივატიზაციის ტურბულენტურ პროცესებთან, 90-იანების ეკონომიკურ სირთულეებთან, კორუფციასა და ბელოვეჟის შეთანხმების ხელმოწერასთან, რომლითაც დასრულდა საბჭოთა კავშირის არსებობა. მეორე მხრივ, ლუკაშენკო პრეზიდენტად არჩევამდე და მერეც ამბობდა, რომ ბელარუსის პარლამენტში იგი ერთადერთი იყო, ვინც ბელოვეჟის შეთანხმების წინააღმდეგ მისცა ხმა. სწორედ ეს და მთლიანობაში მისი პროსაბჭოური და ანტიკორუფციული რიტორიკა განასხვავებდა მას ელცინისგან, რომლის სახელი, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, მჭიდროდ იყო დაკავშირებული ასეთ არაპოპულარულ გადანყვეტილებებთან.

საბოლოო ჯამში, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ პოლიჰერვისტული თეორიის მიხედვით, გადანყვეტილების მიღების პირველ ეტაპზე ლუკაშენკო არც საკუთარი პოლიტიკური მომავლისა და არც რეჟიმისთვის საფრთხედ არ განიხილავდა გვიანი 90-იანი წლების რუსეთთან ინტეგრაციას (თუნდაც პოლიტიკურს), რადგან მას ასაკში შესული და ძალიან არაპოპულარული ელცინი მართავდა. მეტიც, რუსეთთან უფრო ახლო ინტეგრაციაზე უარის თქმას მოსახლეობა ერთ-ერთი უმთავრესი წინასაარჩევნო დაპირების დარღვევად აღიქვამდა. ეს ძალიან არაპოპულარული გადანყვეტილება იქნებოდა და პირველი ვადით არჩეული ლუკაშენკოს პოპულარობას მნიშვნელოვნად დააზიანებდა. იგი ამ დროისთვის უკვე ამჟღავნებდა არადემოკრატიულ ტენდენციებს, მაგრამ ჯერ ვერ ახერხებდა მთელი ძალაუფლების საკუთარ ხელში მოქცევას და საპარლამენტო ოპოზიციისგან წინააღმდეგობასაც აწყდებოდა. მისი პიროვნული მახასიათებლები და საბჭოთა კავშირის ნოსტალგიის მქონე უმაღლესი რანგის პოლიტიკოსის იმიჯი, რომელიც ჯერ კიდევ იყენებდა „მეგობრობისა და ძმობის“ საბჭოურ რიტორიკას, განასხვავებდა მას

სხვა პოსტსაბჭოთა ლიდერებისგან. ამიტომ ინტეგრაციულ პროცესებზე უარის თქმის ვარიანტი პირველივე ეტაპზე გამოირიცხა. იგი გადავიდა გადაწყვეტილების მიღების მეორე ეტაპზე, როდესაც ლიდერები ირჩევენ დარჩენილი ვარიანტებიდან მოგების მაქსიმალიზებას ან ლექსიკოგრაფიულ პრინციპებზე (როდესაც განისაზღვრება განზომილება, რომელიც სხვებზე მნიშვნელოვანია) დაყრდნობით ითვალისწინებენ სხვა განზომილებებსაც, რომლებიც მოცავს ეკონომიკურ, სამხედრო და დიპლომატიურ სფეროებს (James, Zhang 2005). ამ ეტაპზე ლუკაშენკომ მოგების მაქსიმალიზების პრინციპი აირჩია და შედეგად „უფროს ძმასთან“ უფრო აქტიური და ღრმა ინტეგრაციის გადაწყვეტილება მიიღო. მისმა გადაწყვეტილებამ, არ მოეხდინა ბელარუსის ეკონომიკის საბჭოური მოდელიდან რეფორმირება, დატოვა ქვეყანა ნავთობისა და გაზის დაბალ (შიდარუსულ) ფასებზე მკვეთრად დამოკიდებული, ხოლო მისი ექსპორტი და იმპორტი მჭიდროდ დააკავშირა რუსეთის ბაზართან. ის, რომ ღრმა ეკონომიკური ინტეგრაცია რუსეთთან სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი იყო ბელარუსის ეკონომიკისთვის, 1995 წლის რეფერენდუმზეც დადასტურდა, როდესაც მოსახლეობის 83%-მა მხარი დაუჭირა რუსეთთან ეკონომიკური ინტეგრაციის იდეას⁵.

სამოკავშირეო სახელმწიფოს ამოქმედების გვიანი 2010-იანი წლების მცდელობები

პუტინის პირველ ვადაში რესტრუქტურირების რამდენიმე მცდელობის მიუხედავად, არც ლუკაშენკოს და არც პუტინს არ გამოუმუშავებია საკმარისი ინტერესი სუსტი სამოკავშირეო სახელმწიფოს მიმართ. მათ კონცენტრირება სხვა, ეკონომიკური ხასიათის, ინტეგრაციულ პროექტებზე მოახდინეს – ევრაზიის ეკონომიკურ კავშირსა (ეეკ) და ევრაზიის საბაჟო კავშირზე (ესკ). 2018 წლიდან ბელარუსთან რუსეთის რიტორიკა შეიცვალა და აქცენტი გაკეთდა უფრო ღრმა ინტეგრაციის საჭიროებაზე, რისთვისაც სამოკავშირეო სახელმწიფო კარგ პლატფორმას წარმოადგენდა. თუმცა, წლების განმავლობაში ლუკაშენკოს პოზიცია რუსეთთან ინტეგრაციის მიმართ (გარდა ეკონომიკურისა) შეიცვალა. 2018-2019 წლები სავსე იყო დაძაბული მოლაპარაკებებით სამოკავშირეო სახელმწიფოს აღდგენისა და რეფორმირების საკითხებზე, ნავთობის ფასებზე ვაჭრობით და შემამოფოთებელი განცხადებე-

ბით ლუკაშენკოსგან, მაგალითად: „ჩვენ წინა ხაზზე ვართ. შემდგომ წლებში თუ არ გავუძლებთ, მოგვინევს ან სხვა სახელმწიფოს შემადგენლობაში შესვლა, ან ჩვენზე ფეხებს გაინმენდენ, ან ბელარუსში ომს გააჩაღებენ, როგორც უკრაინაში“.⁶

საბოლოოდ, სულ, ჯამში, 31 „საგზაო რუკა“ შეიმუშავეს და მიუხედავად იმისა, რომ არ გამოქვეყნებულა, ლუკაშენკოს განცხადებით, 31-ე „საგზაო რუკა“ ზესახელმწიფოებრივი სტრუქტურების ჩამოყალიბებას ითვალისწინებდა, რაც სრულიად მიუღებელია მისთვის. დანარჩენი „საგზაო რუკები“ კი ძირითადად კონცენტრირებულია ეკონომიკურ, სამხედრო და დიპლომატიურ საკითხებზე.⁷ ნათელია, რომ ლუკაშენკო ცდილობს აქცენტი გადაიტანოს ეკონომიკურ ინტეგრაციაზე და ამავდროულად პირდაპირ აცხადებს, რომ მისთვის მიუღებელია ზესახელმწიფოებრივი სტრუქტურების შექმნა. მეტიც, მას კარგად ესმის, რომ ამჯერად რუსეთის გეგმები გაცილებით უფრო მკაცრი და შორსმომავალია, ვიდრე მანამდე იყო.

2020 წლის დასაწყისშივე თავი იჩინეს პრობლემებმა. ბელარუსი და რუსეთი ვერ ახერხებდნენ შეთანხმებას ნავთობის ფასზე, რის გამოც 1 იანვარს რუსეთმა შეწყვიტა ნავთობის ექსპორტი ბელარუსში, თუმცა 4 იანვარს განაახლა. თავის მხრივ, 10 იანვარს ბელარუსმა შემოიღო გარემოსდაცვითი გადასახადი თავის ტერიტორიაზე ნავთობის ტრანზიტისთვის⁸. რაც უფრო ძლიერდება რუსეთის მხრიდან ზეწოლა, მით უფრო ნაკლები ადგილი რჩება ლუკაშენკოს მანევრირებისთვის და იგი ცდილობს საერთო თემები დასავლეთის სახელმწიფოებთან იპოვოს. 2016 წლის შემდეგ პირველად, 2019 წელს, იგი ეწვია ევროკავშირს, ხოლო 2018-2019 წლებში ევროკავშირისა და აშშ-ის რამდენიმე უმაღლესი დონის წარმომადგენელი იმყოფებოდა ბელარუსში (აარონ ვეს მოტჩელი, დევიდ ჰეილი, ჯონ ბოლტონი) და ყველა მათგანმა ხაზი გაუსვა ბელარუსის სუვერენიტეტის, ტერიტორიული მთლიანობისა და დამოუკიდებლობის მნიშვნელობას.

რატომ შეიცვალა ლუკაშენკომ აზრი რუსეთთან პოლიტიკურ ინტეგრაციაზე? მართალია, პოლიპერვისტული თეორია გამოდგება ამ კითხვაზე პასუხის გასაცემად, მაგრამ, უპირველეს ყოვლისა, უნდა შევაფასოთ, თუ მოქმედების რა ვარიანტები აქვს ლუკაშენკოს: მას შეუძლია მიიღოს ინტეგრაციის რუსული ვარიანტი (რომელიც მოიაზრებს ზესახელმწიფოებრივი სტრუქტურების ჩამოყალიბებას), მას შეუძლია უარი თქვას რუსეთთან ყველა სახის

ინტეგრაციულ მოლაპარაკებებზე და შეუძლია განელოს მოლაპარაკებები, ხოლო პარალელურად დასავლეთის სახელმწიფოებთან აწარმოოს მოლაპარაკებები რუსეთის ზენოლის შესამსუბუქებლად.

როგორც უკვე ვახსენეთ, პოლიჰერვისტული თეორიის თანახმად, გადანყვეტილების მიღების პირველ ეტაპზე ლიდერები გამორიცხავენ ვარიანტებს, რომლებიც საფრთხეს წარმადგენენ მათი პოლიტიკური გადარჩენისთვის (Mintz 2005). ლუკაშენკოს სამოქმედო ვარიანტების განხილვისას კვლევა ეყრდნობა მინტზის (2004) მიერ შემოთავაზებულ პოლიტიკური დანაკარგების 12-პუნქტიან სიას. უპირველეს ყოვლისა, უნდა აღვნიშნოთ, რომ პუტინის რუსეთი განსხვავდება ელცინის რუსეთისგან, იგი ბევრად უფრო კონსოლიდირებული და ცენტრალიზებულია, გაცილებით უფრო პოპულარული და ავტოკრატი ლიდერით. რუსული სცენარით ინტეგრაციის შემთხვევაში, ლუკაშენკო, ხანგრძლივადიანი პერსონალისტი ავტოკრატი, რომელიც 1994 წლიდან დამოუკიდებელი ბელარუსის პრეზიდენტი და გვიანი 90-იანი წლების ძალაუფლების კონსოლიდირების პროცესების შემდგომ უმთავრესი გადანყვეტილების მიმღებია, იძულებული იქნება ძალაუფლების ნაწილი დაუთმოს ზესახელმწიფოებრივ ინსტიტუტებს. ეს გადანყვეტილება მნიშვნელოვან ზიანს მიაყენებს მისი, როგორც უმაღლესი ლიდერისა და მთავრი გადანყვეტილების მიმღების იმიჯსა და სტატუსს. შედეგად, პუტინის რუსეთთან პოლიტიკურ ინტეგრაციას ლუკაშენკო თავისი პოლიტიკური ძალაუფლების, რეჟიმისა და (როგორც ლიდერის) ლეგიტიმურობისთვის სერიოზულ საფრთხედ აღიქვამს. ასეთი პოლიტიკური დანაკარგები გადაფარავენ აღნიშნული გადანყვეტილების ეკონომიკურ სარგებელს, კონკრეტულად კი – ნავთობსა და გაზზე დაბალ ფასებს, იაფ სესხებსა და რუსული ბაზრის ხელმისაწვდომობას ბელარუსის პროდუქციისთვის – ყველაფერს, რის უზრუნველყოფასაც ვერ ახერხებენ სხვა ინტეგრაციული ორგანიზაციები (ეეკ, ესკ) და რითაც ბელარუსი სარგებლობდა 2000-იანი წლებიდან მოყოლებული. მეტიც, რუსეთთან ახლო ინტეგრაციის იდეას არ გააჩნია მნიშვნელოვანი საზოგადოებრივი მხარდაჭერა, რასაც ლუკაშენკო არგუმენტად იყენებს. მისი განცხადებით, „ბელარუსების 98% რუსეთთან გაერთიანების წინააღმდეგ მისცემენ ხმას, ვინაიდან ახალი თაობები გაიზარდნენ, ხოლო ძველებმა გაიზარეს, რომ შეგვიძლია ვიცხოვროთ და ვითანამშრომლოთ სრულიად სხვა ფორმატში“.⁹ რთულია იმის თქმა, თუ საიდან მოაქვს მას ასეთი ციფრები, თუმცა იგი სავსებით მართალია, როდესაც ძველი და ახალი

თაობებისა და რუსეთთან ინტერაქციის ახალ ხედვაზე საუბრობს. სოციოლოგია გვიჩვენებს, რომ მოსახლეობის 50% მხარს უჭერს ბელარუსის დამოუკიდებლობას, ხოლო 36% პროცენტი – რუსეთთან თანასწორუფლებიანი კავშირის იდეას (იგულისხმება ზესახელმწიფოებრივი სტრუქტურების ფორმირება). 2003 წლის მონაცემებთან შედარებით, დამოუკიდებელი ბელარუსის იდეას მზარდი ტენდენცია აქვს (15%-ით), ხოლო რუსეთთან კავშირის იდეას – კლებადი (13%-ით)¹⁰.

როგორც ვხედავთ, რუსეთთან ინტეგრაცია (რუსული სცენარით) მინტზის (2004) მიერ ჩამოთვლილ თითქმის ყველა პოლიტიკურ დანაკარგს იწვევს. ლუკაშენკოს გადანყვეტილება პერსონალისტურ ავტოკრატიებში საგარეო-პოლიტიკური გადანყვეტილებების მიღების კინეს (2005) მიერ წარმოდგენილი პრინციპების მიხედვით შეიძლება აიხსნას, რომელის თანახმად, ლიდერებისთვის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, თუ როგორი სტატუსი და იმიჯი აქვს საკუთარ ქვეშევრდომებში (სამხედროები, რეგიონალური აქტორები, ადგილობრივი საზოგადოება). ეს მიდგომა განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია გადანყვეტილების მიღების პირველ ეტაპზე, რაც ნიშნავს, რომ თუ რომელიმე საგარეო-პოლიტიკური გადანყვეტილება პოტენციურად საზიანოა პერსონალისტური ლიდერის სტატუსის, პოლიტიკური ძალაუფლების, რეჟიმისა და/ან იმიჯისთვის, იგი მაშინვე გამოირიცხება, მისი ეკონომიკური, სამხედრო ან სტრატეგიული სარგებლის განხილვის გარეშე.

დასკვნა

ლუკაშენკოს შემთხვევა კარგი მაგალითია საგარეო-პოლიტიკური გადანყვეტილების მიღების პოლიჰერვისტული თეორიის და ავტოკრატიულ რეჟიმებში გადანყვეტილების მიღების ლიტერატურისთვის, რომელიც საკმაოდ მწირია და ჩვენი კვლევაც მხოლოდ მცირე წვლილს შეიტანს არსებული დეფიციტის შესავსებად. ლუკაშენკო კარგი მაგალითია იმისა, თუ როგორ გავლენას ახდენს ავტოკრატიული მმართველობა საგარეო-პოლიტიკურ გადანყვეტილებებსა და შედეგებზე. ლუკაშენკო კინეს (2005) მიერ მოყვანილ რამდენიმე მაგალითთან ავლენს მსგავსებას, თუმცა ამავდროულად თავისი უნიკალური ნიშნებიც აქვს. კინეს მოყვანილი აქვს სადამ ჰუსეინის (პერსონალისტური ავტოკრატია), პერვეზ მუშარაფის (სამხედრო ავტოკრატია), გორბაჩოვის (ერთ-

პარტიული ავტოკრატია) და სათჰასივამის (2003) პაკისტანის მაგალითები, რომელთაც საერთო თვისება აერთიანებთ – იქ არსებული რეჟიმებისათვის საფრთხის მთავარ წყაროს წარმოადგენდნენ შიდა აქტორები, კერძოდ, ადგილობრივი საზოგადოება (სადამი), სამხედროები (მუშარაფი), მმართველი პარტია (გორბაჩოვი) და ადგილობრივი საზოგადოება (პაკისტანი). ლუკაშენკოს შემთხვევაში კი, უაღრესად ცენტრალიზებულ გარემოში, ოპოზიციის აბსოლუტური არარსებობისა და ბელარუსის პოლიტიკურად ინერტული საზოგადოების ფონზე, არსებული რეჟიმისთვის საფრთხის მთავარი წყარო არის არა შიდა, არამედ გარე აქტორი.

2019 წლის დეკემბერში ბელარუსში გამართულ ანტიინტეგრაციულ საპროტესტო გამოსვლებზე მხოლოდ მცირე რაოდენობის ხალხმა მოიყარა თავი. ამას თუ დავამატებთ საპარლამენტო ოპოზიციის არარსებობას, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ რუსეთთან რუსული სცენარით ინტეგრაციის შემთხვევაში, ლუკაშენკოს რეჟიმს პოლიტიკური დანაკარგები არა არდგილობრივ (შიდა) საზოგადოებაში (როგორც სხვა პერსონალისტი ავტოკრატის – სადამ ჰუსეინის შემთხვევაში) ექნება, არამედ ინტეგრაციის შედეგებში – ზესახემნიფობრივი სტრუქტურების ჩამოყალიბებისგან, რადგან ლუკაშენკო და მისი პოლიტიკური ელიტა იძულებული იქნებიან დათმონ ძალაუფლების ნაწილი. შედეგად, ჩვენ გვაქვს საინტერესო და პარადოქსული ვითარება – ავტოკრატი ლიდერი, რომელიც ძალაუფლებაში მოვიდა და მეტწილად პროინტეგრაციული პოზიციით მოიპოვა პოპულარობა, ახლა სახელმწიფოს სუვერენიტეტის მთავარი გარანტი გახდა.

ბიბლიოგრაფია

Brule, David J. "The Poliheuristic Research Program: An Assessment and Suggestions for Further Progress." *International Studies Review* 10 (2008): 266-293

James, Patrick and Enyu Zhang. "Chinese Choices: A Poliheuristic Analysis of Foreign Policy Crises, 1950-1996." *Foreign Policy Analysis* 1, no. 1 (2005): 31-54

Kinne, Brandon J. "Decision Making in Autocratic Regimes: A Poliheuristic Perspective." *International Studies Perspectives* 6 (2005): 114-128

Mintz, Alex and Nehemia Geva. *Decisionmaking on War and Peace: The cognitive-rational Debate*. Boulder: Lynne Rienner Publishers, 1997

Mintz, Alex. "How Do Leaders Make Decisions? A Poliheuristic Perspective." *Journal of Conflict Resolution* 48, no. 1 (2004): 3-13

Mintz, Alex. "Applied Decision Analysis: Utilizing Poliheuristic Theory to Explain and Predict Foreign Policy and National Security Decisions." *International Studies Perspectives* 6, no. 1 (2005): 94-98

Sathasivam, Kanishkan. "'No Other Choice': Pakistan's Decision to Test the Bomb." *Integrating Cognitive and Rational Theories of Foreign Policy Decision Making* (A. Mintz ed.), 2003: 55-76

შენიშვნები

1. “Alexander Lukashenko’s program,” Radio Liberty’s Belarus Service, September 6, 2010, www.svaboda.org/a/2149925.html
2. იქვე.
3. Yulia Verewkina, “Integrational tendencies in Belarus-Russian relations”, last modified 2010, www.cyberleninka.ru/article/n/integratsionnye-tendentsii-v-belorusko-rossiyskikh-otnosheniyah/viewer
4. “B. Yeltsin”, FOM database, December 8, 1999, www.bd.fom.ru/report/cat/pres/eltzin/_rating_eltzin/t907719
5. “About the results of the voting at the republican referendum,” Central Election Commission of Belarus, May 14, 1995, www.web.archive.org/web/20110720220048/www.rec.gov.by/refer/ref1995resdoc.html
6. “‘At front’. If fails, Belarus might merge into another state – Lukashenka,” Belsat, June 25, 2018, www.belsat.eu/en/news/at-front-if-fails-belarus-might-merge-into-another-state-lukashenka/
7. Alexander Lukashenko and Aleksey Venediktov, “Interview,” December 25, 2018, in Echo of Moscow, podcast, 00:04:30, www.youtube.com/watch?v=_fz82BzyO4c
8. “Belarus introduces environmental tax on oil transit through its territory,” Belsat, January 13, 2020, www.belsat.eu/en/news/belarus-introduces-environmental-tax-on-oil-transit-through-its-territory/
9. “Alexander Lukashenko: 98% of Belarusian will vote against the unification with Russia,” Novie Izvestia, March 1, 2019, www.newizv.ru/news/politics/01-03-2019/aleksandr-lukashenko-98-belorusov-progolosuyutprotiv-ob-edineniya-s-rossiei
10. Alexander Dombrowski, “Half of Belarusians support not allied, but partner relations with the Russia,” The Institute of Sociology of the National Academy of Sciences of Belarus, last modified December 4, 2019, www.socio.bas-net.by/polovina-belorusov-vystupaet-ne-za-soyuznicheskie-a-za-partnerskie-otnosheniya-s-rossiej/